

omnibus et inter omnes requiem invenit; sic Agnum sequitur quocumque ierit Felix qui sic multiplicium meritorum præmio recipit: ut multo magis nihil ei jam desit in ulla gloria, cui nihil in ulla gratia ante defuerit. Cæterum super his omnibus divisionibus gratiarum Fratritatem vestram **1319** admoneo, dilectissimi, sic in ipso tanto, et tam pretioso thesauro gloriari, ita suæ electionis signa venerari, ut quæ ad nostram magis profuerint ædificationem, et necessaria fuerint ad salutem, æmulari studeamus; magnifice in eo semper laudantes et glorificantes ejusdem salutis auctorem, indulgentiæ concessorem, gratiæ largitorem, gloriæ redditorem Jesum Christum Dominum nostrum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

EJUSDEM GAUFRIDI LIBELLUS

Epistola ad Albinum cardinalem et episcopum Albanensem.

De condemnatione errorum Gilberti Porretani.

Amantissimo patri et domino ALBINO Dei gratia Albanensi episcopo, domini Papæ vicario, frater GAUFRIDUS de Clara-Valle minimum id quod est.

1. Injunxerat vestra Paternitas venerabili fratri nostro et vestro speciali filio Augustino, ut de mandato vestro mihi imponeret, vobis per epistolam diligenter notum facere qualiter in Remensi concilio, quod dominus papa beatæ memoriæ Eugenius tertius celebravit, super quibusdam capitulis, in expositione Pictaviensis episcopi magistri Gilberti, cognomento Porretani, deprehensis, et reprehensis tractatum, quid et quemadmodum tandem fuerit iudicatum. Unde vobis si tardius videor obedire, non miretur vestra Serenitas; quoniam ante vigiliam festivitatis Omnium Sanctorum verbum aliquod parvum vel grande super hoc non audivi. Eadem die stilum et tabulas apprehendens cœpi scribere, quod optarem vobis, si possem, celerius intimare.

2. Eodem igitur anno, quo prædictus pontifex Eugenius Romanæ Ecclesiæ cathedram sedens, non mediocrem primo statim auditu flagitiosis intulit metum, et honestis omnibus e regione fiduciam; magnus quidam vir et bonorum memoria dignus, Arnaldus nomine, et cognomine Qui-non-ridet, in ecclesia Pictaviensi sub prædicto episcopo officium archidiaconale gerebat, non illiud adeptus munere sed ab ejus prædecessore promotus: difficile siquidem talis arbor fructum ejusmodi protulisset. Accidit autem ut ab eodem archidiacono, satis fidei pariter et diserto, super quibusdam capitulis fidei familiariter, ut credimus, ante commonitus, nec acquiescens, in ecclesia dēmum palam argueretur. Appellatum denique est ad Romanam ecclesiam, et coram prænominato papa eadem questio ventilata: qui in Gallias descendurus, utramque partem sibi præcepit in solemnitate paschali Parisius præsentari. Adfuit beatissimus pater noster sanctus Bernardus cum eodem papa in eadem solemnitate Parisius; cui omne negotium Christi, ubicumque eum contingeret adesse, tanquam omnino proprium, nemine super hoc ambigente, protinus incumberebat.

Facta est inquisitio secundum prædictum codicem expositionis super Boetium: ab eodem episcopo requisitum ad manus se non habere respondit. Inventa est tamen apud scholares particula quedam, ubi inter cætera continebantur hæc verba: « Si homo, cui diversa conferre [conferunt] ut sit, præ abundantiam unius formæ, ut puta sapientiæ, sapientia dicitur ipsa, secundum illud: Tu quantus quantus nihil nisi sapientia es: multo magis Deus, cui diversa non conferre [conferunt] ut sit, dicitur esse sapientia sua, bonitas sua, et cætera. » In hunc modum producta est in medium hæc scriptura, et disputabat sanctus Bernardus adversus episcopum, dicens grave verbum et enorme videri, quo dicebatur, diversa non conferre Deo ut sit, quasi conferat unum, Illam quoque similitudinem locutionis emphaticæ procul esse a Deo, nec sicut quilibet hominum sapientia sua dicitur, sed vere et substantive dicam esse sapientiam suam, essentiam suam, divinitatem suam, et non quemadmodum Davus dictus est scelus. Negabat autem episcopus docuisse, vel credidisse aliquando se, vel litteris commendasse, quod divinitas non esset Deus, quod forma vel essentia esset in Deo, quæ non esset Deus; et amplius aliquid faciens, discipulos suos episcopum quemdam Ebriocensem generosum satis, Rothomagensem **1320** archiepiscopum post futurum, Rotoldum nomine, et magistrum Iyonem Carnolensem testes produxit, quod illud dogma non tenuerit, nec crediderit, invitus quidem, ut satis tunc animadvertimus, sed suorum stimulatione compulsus, propter verba tamen libelli sui quæ præmisimus. Et quia aliud alii asserebant, injunxit ei summus Pontifex, quatenus ante concilium, quod eodem anno in civitate Remorum celebrare proponebat, eundem sibi libellum transmitteret studiose scrutandum, et paratus esset in eodem concilio ad objecta plenius respondere.

3. Accidit autem, ut expositionem illam sæpe dictus dominus Eugenius, ab episcopo sibi directam, venerabili quidam abbati Præmonstratensi Godescalco de Monte-Sancti-Elegii, qui postmodum f-

cius est Atrebatensis episcopus, traderet perscrutandam. Qui diligenter, utpote vir disertus, notavit capitula, et ex libris sanctorum catholicorum Patrum auctoritates paucas manifeste contrarias scripsit in schedula, quas ad idem concilium veniens, domino Papæ cum libello Pictaviensis episcopi præsentavit. Tulerat autem de medio Dominus anno ipso columnam grandem Ecclesiæ, dominum Albericum Ostiensem, cum omni reverentia memorandum, qui legatione functus in Aquitania, super vita pariter et doctrina illius Gilberti tanta didicerat, ut ipse sibi aliter quam oportuerat conscius, ab ejusdem Ostiensis episcopi ferventissimo zelo præ cæteris ejusdem temporis cardinalibus trepidaret. Nec defuere qui crederent, quod si advixisset idem vir, Pictaviensis ille, quæ ausus est confiteri, præsentante eo nullatenus præsumpsisset. Ventum est ad discussionem capitulorum, quæ prædictus abbas Godescalcus notaverat: sed quia ipse nimis erat elinguis, liber ille cum sanctorum testimoniis ei contrariis a domino Papa traditus Patri nostro sancto Bernardo Clara-Vallensis. Aderant viri magni nec mediocriter litterati, Gaufredus de Oratorio, Burdigalensis ecclesiæ archiepiscopus, cujus in Pictaviensi episcopus suffraganeus erat; Milo Morinensis episcopus, religione et scientia satis insignis; Joslenus Suessionensis episcopus tam sæculari, quam litterali scientia præditus; Sugerius abbas Sancti-Dionysii, cui Francorum rex Ludovicus, Jerosolymam proficiscens, totius regni commiserat administrationem. Hi et alii plures cum beato Bernardo prædicta capitula rationibus pariter et Scripturæ sacræ testimoniis arguebant: nisi quod prædictus Gaufredus minus cæteris loquebatur, de industria parens homini, et iudicio se reservans, sicut humiliter est confessus, et pœnitentiam egit, audiens dominos cardinales, quorum principales favisse reo, et evidenter etiam fuisse constabat, super auditis objectionibus sese promittere iudicatos.

4. Ingredientibus vero nobis consistorium, prima die cum magnorum voluminum corpora per clericos suos Pictaviensis fecisset afferrî, et nos paucas auctoritates Ecclesiæ in sola schedula haberemus; occasione accepta calumniabantur fautores illius hominis, quod decurtata testimonia proferremus, cum ille codices integros exhiberet; ubi posset intelligi, quemadmodum verbis propositis præcedentia vel sequentia adhererent. Prælatum tamen capitulum de ejus codice in hæc verba: « Cum dicitur Deus, pertinet ad substantiam, non quæ est, sed qua est. » Quod dum alii atque alii clamantes auctorem arguerent, et adversus eum adhuc tergiversantem non immerito causarentur, sanctus Bernardus ad Episcopum ait: « Quid necesse est circa hujusmodi verba diutius immorari? Non aliunde procedit scandali hujus origo, nisi quod plures credere vos credunt, et docere, quod divina essentia vel natura, divinitas ejus, sapientia, bonitas, ma-

gnitudo, non est Deus, sed est forma, qua est Deus. Hoc si creditis, palam dicite, aut negate. » Ausus est dicere: « Forma Dei et divinitas, qua Deus est, ipsa non est Deus. » Ecce, ait sanctus Bernardus, tenemus quod quærebamus: scribatur ista confessio. » Præcepit summus Pontifex; et dominus Henricus Pisanus, tunc Romanæ et Ecclesiæ subdiaconus, futurus postea Clara-Vallensis monachus, et ex abbate Sancti-Anastasio sanctorum Nerei et Achillei presbyter cardinalis, ad ejus mandatum porrexit **1321** et attulit chartam, calamum et incaustum. Cum autem scriberet ipsam confessionem: « Et vos, ait Episcopus ad Abbatem, scribite, quod divinitas est Deus. » Nec concitatus ille respondit: « Scribatur, » inquit, « stilo ferreo in ungue adamantino, vel sculpatur in silice, quod divina essentia, forma, natura, deitas, bonitas, sapientia, virtus, potentia, magnitudo vere est Deus. »

5. Disputatum est deinde super eodem capitulo, et eousque processum est, ut diceret Sanctus, quod si forma illa Deus non est, melior Deo est, cum ex ea Deus habeat esse; ipsa autem nec ab eo sit, nec ab eo habeat quidquam. Quod potissimum credidi memorandum propter eam specialiter causam, quia disputatione completa ecclesiæ Remensis armarium mox ingressus, plures exinde tuli codices, et in libro beati Augustini de Trinitate inter alia plura testimonia eadem pene verba, quæ sanctus Bernardus objecerat, reperi in hunc modum: « Deus magnus est non nisi ea magnitudine, quæ est quod ipse: alioquin illa erit major magnitudo quam Deus. » Cæterum cum de primo capitulo prima die disputaretur, ego fui qui objeci eidem episcopo audientibus universis, quod verba illa, quæ modo profitebatur, eodem anno Parisius coram domino Papa, et majori parte majorum quæ aderant personarum penitus abnegasset, et testes produxisset quod talia nunquam crederat, nunquam docuerat. At ille multum confidens, et amplius forsitan quam postea voluisset, quia negare non poterat se negasse « Quidquid tunc dixerim, modo, » ait, « hoc dico. » Ego vero suspirans graviter, quod viderem coram tantis iudicibus paulo minus impune tanta præsumi: « Ergo sicut rex, inquam, vestrum dictum et deditum habetis? »

6. Ei factum est, ut disputantibus personis, quæ aderant, super primo capitulo prædicto, occurreret secundum, profitente prædicto episcopo, quod nec unus Deus, nec unum aliquid sint tres personæ, licet tres personæ sint unus Deus, id est, una divinitate; et sint unum, id est, uno. Et adversus hoc capitulum diutius est disputatum, postquam suggerente sancto Bernardo, et domino Papa præcipiente, ipsum etiam cum priore litteris est commendatum. Cui evidens satis opposita est auctoritas Athanasii in hæc verba: « Supernarum virtutum carmina unum tria, et tria unum esse confirmant. » Sequenti die codices tantos attulimus ad disputationem, ut obstupescerent fautores Episcopi, et a

nobis audirent, quia ecce schedulas non habemus. Faciebat Episcopus in libris beati Hilarii, et de corpore canonum in quorundam Græcorum epistolis verba minus intelligibilia, præsertim in tanta festinatione, et in tanta ac tali multitudine lectitari: nec deerant qui pro eo se opponerent, licet parum intelligentes. Addita sunt eodem die capitula duo prioribus, et litteris pariter commendata, quod personales proprietates, et æternarum rerum multitudinem copiosam episcopus idem veraciter esse sine initio profiteretur, quarum tamen nulla Deus esset, nulla a Deo.

7. Quartum fuit capitulum, quod natura divina naturam non suscepit humanam, sed persona Filii naturam nostram suscepit, contra illud beati Gregorii: « Quia venit ad nos calceata divinitas humanitate: Et beati Augustini in libro primo de Trinitate: « Ergo quia forma Dei accepit formam servi, utrumque Deus, et utrumque homo. » Item ejusdem super Evangelio Joannis, in Tractatu septuagesimo quinto: « Semetipsum exinanivit, et homo, etc. Quis nisi idem ipse Christus Jesus? Sed hic jam sunt omnia; et Verbum in forma Dei, quæ accepit formam servi; et anima et caro in forma servi, quæ accepta est a forma Dei. » Et Leo papa: « Suscepit nos illa natura, quæ nec nostris sua, nec suis nostra consumeret. » Exinde postquam diutius disputatum est, sub eo tenore discessum est, ut dicerent domini cardinales, « Quia ecce audivimus quæ proposita sunt, deinceps judicabimus, qualiter debeant definiri. » Quod verbum eatenus movit corda multorum, ut sequenti die apud sanctum Bernardum convenirent archiepiscopi decem, episcoporum quoque et abbatum, ac magistrorum plurima multitudo. Et quia iudicium sibi soli videbantur **1322** reservasse, quos noverant fere omnes errantis potius quam erroris fautores; providere oportere, cum capitulis illis Gilleberti episcopi, suæ et fidei symbolum mitti, ut scirent plenius unde judicarent. Scripserunt ergo capitula totidem quam expressius potuere, illius verbis suam confessionem contrariam in omnibus et per omnia proponentes, quam de communi omnium convenientia non sine multa deliberatione dictatam iudicaturis facerent exhiberi. Nec tamen verebantur, ne contrarium aliquid judicarent: sed credebant, nonnullos eorum ad hoc tendere, ut sine aliqua definitione concilium solveretur. Propter quod eidem scripturæ, quam novissimam vobis mitimus, subscripta sunt nomina singulorum qui aderant archiepiscoporum, episcoporum, abbatum et magistrorum, de consensu et convenientia universorum.

8. Et electæ sunt tres personæ episcopi duo reverendissimi, Hugo Autissiodorensis, et Milo Morinensis, et Sugerius abbas Sancti-Dionysii, qui eandem scripturam domino Papæ et cardinalibus præsentarent, et dicerent eis: « Pro vestra reverentia sustinimus minus dignos acceptione sermones; donec tandem audivimus quod de eis iudicare velle-

tis. Offerimus ergo et nos vobis nostram confessionem, ut non de parte, sed partibus judicetis. Teneatis confessionem hominis illius scriptam: convenit ut teneatis et nostram. Verumtamen ille vobis sub hoc tenore tradidit suam, ut paratus esset corrigere, si quid vobis aliud videretur: nos hujusmodi conditionem penitus excludentes, sic vobis nostram offerimus, ut noveritis quod in hoc sumus, in hoc perseverabimus, nihil penitus mutaturi. » Quibus sine cunctatione dominus Papa respondit, et universis qui miserant eos, renuntiare præcepit, quod ab eadem confessione eorum in nullo prorsus Romana Ecclesia dissentiret! et si stare visi fuerant aliqui pro persona, sed non stabant aliquatenus pro doctrina. Inde fuit quod in insigni palatio, cui nomen est Thau, ecclesia universa conveniens, et interrogatus episcopus Pictaviensis, capitulis singulis libere renuntiavit, hæc eadem verba locutus: « Si vos aliter creditis, et ego; si aliter dicitis, et ego; si aliter scribitis, et ego. » Ibidem dominus Papa auctoritate apostolica, de assensu totius ecclesiæ quæ convenerat, capitula ipsa damnavit, districte præcipiens ne eundem librum legere, vel transcribere, etiam sic reprobatum, quis auderet, nisi prius eum Romana Ecclesia correxisset. Cumque responderet Episcopus: « Ego corrigam ad arbitrium vestrum, » « Non vobis, ait, hæc correctio committitur. »

9. Erant et alia quæ in scholis suis dicebatur auditoribus suis frequenter idem episcopus tradidisse, licet nos dissimularemus; pro multitudine tamen scholarium, qui testimonium perhibebant ab eo audivisse multoties, hæc coram omnibus scissæ et disceptatæ fuerunt chartæ, quæ dicebantur ejus sententias continere: quin igne petito ad comburendum eas, dixerunt quidam sufficere si scinderentur. Quænam fuerint illa capitula, nec tum scire curavi, nec adhuc scio. De cetero super capitulis aliis, de quibus mandatum vestræ Dignationis accepi, diligenter considerans in libro Glossarum Psalterii, quas idem Gilbertus Porretanus composuit super versum, *Adorare scabellum pedum ejus* (Psal. xcvi, 5), ita scriptum inveni: « Caro de terra est, et de carne Mariæ carnem accepit Christus. Hæc sine impietate adoratur a nobis, quia nemo carnem ejus spiritualiter manducat, nisi prius adoret. » Huc usque verba sunt Augustini. Quibus continuo addidit Gillebertus declarationem, quod est additamentum eorum: « Non illa dico adoratione, quæ latria est, quæ soli Creatori debetur, sed illa, quæ in dulia dignior est. Dulia enim adoratio est, quæ etiam creaturæ exhibetur: quæ duas habet species, unam quæ hominibus indifferenter, alteram quæ soli humanitati Christi exhibetur. In libro etiam Glossarum ejus in Epistola sancti Pauli per illum locum, *Propter quod Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen* (Philipp. ii, 9), ita est commentatus: « Quibusdam videtur hoc nomen datum homini: quod nulla ratione convenit. Hoc enim do-

num esse Filium Dei, hoc nomen esse Deum quod non per solam appellationem, **1323** sed per naturam super omne nomen est, quod non post passionem suam, sed potius a Patre, a quo habet omnia, cum generaretur, accepit. Hoc ergo non homini datum: nisi forte quis dicat, per adoptionem omne datum: sed adoptivo Deo non flectitur omne genu, nec est in gloria Dei Patris: nam nato ex Deo hoc competit. Dicit tamen Apostolus; *Dedit illi nomen* etc. Quod ideo dico, quia natus accepit ut per crucem manifestaretur, quod a Patre, dum generaretur accepit. » Horum ergo capitulorum nihil ejusdem concilii tempore audieramus, nihil penitus noveramus.

10. Videntur autem his contraria hæc quæ sequuntur in scripturis beati Leonis papæ, quorum auctoritatem sacris canonibus confirmatam optime novit vestra Discretio. Dicit enim in sermone paschali: « Non sic creatura in societatem sui Creatoris assumpta est, ut ille habitator, et illa esset habitaculum; sed utrumque Deus de potentia suscipientis, uterque homo de humilitate suscepti. In utraque igitur natura idem est Dei Filius, et nihil est alterius naturæ, quod non sit utriusque. » Item: « In nullo dividentes visibilem ab invisibili, corporeum ab incorporeo, et Verbum in Christo hominem, et Christum adoremus in Verbo. » Et infra: « Utrumque fideliter credite, utrumque fideliter adorate, et in unitate Verbi et carnis non sit ulla divisio. » Idem in Sermone de Natali: « Ab illo tempore, quo Verbum caro factum est, nec Deum illum sine hoc quod homo est, nec hominem sine hoc liceat cogitare quod Deus est, cum nihil assumpto divinum nihil assumpti deesset humanum, Nec enim divinis humana præjudicant, nec humanum divinis: ipse est caro qui Verbum. » Idem ad Flavianum episcopum: « Sententia est Joannis apostoli et evangelistæ: *Qui solvit Jesum ex Deo non est, et hic est antichristus.* (Joan. iv, 3.) Quid autem est solvere Jesum, nisi humanam a Verbo separare naturam? » Augustinus in Definitionibus ecclesiasticorum dogmatum (164*): « Homousion Patri et homini adoratur ab Angelis et omni creatura, sicut Pater et Spiritus sanctus; non homo propter [al. præter] Deum, vel Christus cum Deo, sed homo in Deo, et in homine Deus. » Idem de Prædestinatione sanctorum: « Ille homo ut a Verbo in unitatem personæ assumptus Filius Dei unigenitus esset, unde hoc meruit? Nam et ipsum Dominum gloriæ, in quantum homo factus est Dei Filius, prædestinatum didicimus in Apostolo. Prædestinata ista naturæ humanæ tanta, tam celsa et summa subvectio, ut quo attolleretur altius non haberet. » Hieronymus in Breviario Psalmorum super *Adorare scabellum pedum ejus*: « Licet quidem assumptus sit homo, et ad comparisonem Dei omnis creatura scabellum pedum ejus est; tamen hoc ipsum scabellum sociatum est Deo. Et de sedidi suo videte (164*) Hic liber non est Augustini: tribuitur Gennadio.

quam rem audeam loqui: Ego ita adoro scabellum, sicut et thronum. Ego non intelligo aliud sedentem, et aliud scabellum, sed totum in Christo thronus est. Quomodo sit nescio, et tamen credo quod sit. Sufficit mihi scire quod scriptum est, quod credo: fideles dicimur, non rationales. »

11. Contra capitulum quartum, secundum quod præscripsimus, sentit Leo papa scribens ad Flavianum episcopum ita: « Hoc, inquit Apostolus, *sentite in vobis, etc. usque in gloria Patris* (Philipp. ii, 5-11), assumpti non assumptis profectio est quod dicitur: Deus illum exaltat. Idem scientes, quod sempiterna Filii deitas nullo apud Patrem crevit augmento, prudenter advertite, quod nec cui dictum est, *Terra es, et in terram ibis* (Gen. iii, 19), eidem in Christo dicitur, *Sede a dextris meis* (Psal. cix, 1). » Idem ad Constantinopolitanos: « Dicant adversarii veritatis, quando omnipotens Pater vel secundum quam naturam Filium super universa provexit, vel cui substantiæ cuncta subjecit; deitas enim Verbi par in omnibus et consubstantialis est Patri: sed minor erat provehente qui crevit. In natura hominis accepit a Patre, quod in natura deitatis etiam ipse donavit. » Item ad Leonem Augustum, et ad Palæstinos: « Exaltationem qua illum exaltavit Deus, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ad eam intelligimus **1324** pertinere formam quæ ditanda erat tantæ glorificationis augmento. » Item: « Quidquid ergo accepit, in tempore secundum hominem accepit, cui quæ non habuit, conferuntur. Forma autem servi in gloria divinæ, potestatis evecta est: nec interest, ex qua Christus substantia nominetur, vel adoretur. » Hieronymus in Breviario super Epistolam ad Philippenses: « Si ita assumptus homo humiliari dignatus est, divinitas, quæ se humiliare non potest, eum qui humiliatus fuerat, merito exaltavit. Sed et illi donatum est nomen, quod ante non habuit. Unde recte locus hic secundum humanam naturam intelligendus est. » Idem super *Dixit Dominus Domino meo*: « Istum locum Salvator, in Evangelio exposuit, dicens: *Si Christus est, inquit, Filius David quomodo in spiritu vocat eum Dominus?* Matth. xxii, 43) huic Domino, cui præcipitur ut sedeat? Deus enim non sedet. assumptione corporis sedet. Huic ergo præcipitur ut sedeat qui homo est, qui assumptus est. » Augustinus contra Maximum: « *Donavit illi nomen, etc.* Homini donavit ista, non Deo. Ac deinde in qua forma crucifixus est, ipsa exaltata est; ipsi donatum est nomen quod est super omne nomen, nomini Christo secundum carnem mortuo, resurgenti, ascendenti. Donatur enim nomen quod est super omne nomen. »

12. De cetero, ut epistola finem deinceps sortiatur, si placuerit vestræ Discretionis super prioribus capitulis quatuor plenius edoceri, in sermonibus beati Bernardi super Cantica canticorum diligentior de eisdem disputatio continetur. Optamus et oramus, ut bene semper in Domino valeat vestra Paternitas. Recommendamus vobis fratres nostros

de Fossa-Nova. De prosperitate vestra, et statu Ecclesie sanctae certitudinem satis vellemus audire.

13. Vix perfecta erat epistola haec ab eo, cui tradita fuerat ad scribendum, et ecce eadem hora voluntas Domini fuit, ut mihi occurreret quod volebam. Ab altero siquidem fratre, priusquam mihi praesens epistola redderetur, scriptura alia diu quaesita, jam penitus desperanti mihi exhibita est, quam super eisdem capitulis ante annos pene quadraginta edideram cum ipso symbolo, quod domino Papae et Romanae Ecclesiae ex parte decem archiepiscoporum, et omnium episcoporum pene, qui in illa adhuc die Remis inventi sunt cum abbatibus maximis atque plurimis, et magistris scholarum, et subscriptis nominibus singulorum, per superius memoratas personas fuerat praesentatum. Unde satis exultans, illam quoque scripturam adiciens huic epistolae, tanquam charissimo domino meo vobis utramque filiali devotione transmittito.

14. Audivi etiam, quod super damnatione Petri Abelardi Diligentia vestra desideret plenius nosse similiter veritatem, cuius libellos pie memoriae domini Innocentius papa secundus in urbe Roma,

et in ecclesia beati Petri incendio celebri concremavit, apostolica auctoritate haereticum illum denuntians. Nam et ante plures annos venerabilis quidam cardinalis et legatus Romanae Ecclesiae, Cono nomine, regularis quondam canonicus ecclesiae Sancti-Nicolai de Aruasia, Theologiam ejus, Sessione concilium celebrans similiter concernaverat, ipsum Petrum praesentem arguens, et convictum de haeretica pravitate condemnans. Unde vestro si placuerit desiderio, per libellum de vita sancti Bernardi, et per ejus epistolas missas ad curiam satisfiet. Inveni tamen in Clara-Valle libellum ejusdem abbatis Nigrorum monachorum, quo errores ejusdem Petri notantur: quem et olim me vidisse recorder; sed a multis annis, ut custodes librorum asserunt, studioso quaesitus primus quaternio non potuit inveniri, Propter quod propositi nostri est in Franciam destinare ad monasterium, cuius abbas exstitit qui eundem librum composuit: et si recuperare potero, transcribi facere codicem totum, et mittere vobis. Credo enim quod vestrae inquisitioni sufficere debeat, ut cognoscatis, quae, quemadmodum, quare sint condemnata.

EJUSDEM GAUFRIDI

CONTRA CAPITULA GILBERTI PICTAVIENSIS EPISCOPI (176).

1325 1. Quatuor quaedam in his schedulis capitula, lector, invenies, quae in magna nuper ecclesia probata et reprobata sunt, tanquam manifestae repugnantia veritati, nec collibet veritati sed ei cuius injuriam dissimulare non licuit; quod ea vel maxime fidei catholicae obtineat fundamentum. Hi sunt panes absconditi, quos celebris ille magister, Porreta agnomine, nomine Gillebertus, suis non parvo tempore discipulis venditarat: nec paucos eorum furtivis inebriarat aquis, praesertim animos juveniles novitate gaudentes; sine clave, quae Christus est, in divinas paginas irruentes; sine Spiritu, qui solus ea novit, scrutantes ipsa etiam alta Dei. Inter ejusmodi nova dogmata celabantur; sed in lucem aliquando prodire.

2. Horrebant Catholicorum aures profanam novitatem, et eo usque zelus prorupit, ut praedictus Gillebertus, jam tunc quidem Pictaviensis episcopus, in praesentia summi pontificis Eugenii tertii super his pulsaretur. Elegit autem negare omnia, etiam quae Pictavis in synodo sua manifeste arguebatur fuisse confessus. Inter negandum tamen anfractuosis quibusdam, more suo, verborum cavillationibus utebatur: ut facile Vir apostolicus animadverteret, prorsus aliquid apud eum de anathemate Jericho latitare.

(165) Ex manuscripto codice Longi-Pontis.

3. Itaque eodem anno descensus in Galliam, causam distulit; et Parisius facta est secunda interrogatio de eodem. Agebant quidam pro eo, quidam pro fidei veritate, maxime Clara-Vallis reverendissimus Abbas: sed cautius forte videbuntur simplici narratione contentum, quod ad personas pertinet, silentio praeterire. Ibi quoque et objecta negavit, et testes protulit suos olim discipulos, tunc coepiscopos quod nihil tale aliquando docuisset. Scripserat autem librum super tractatum Boetii de Trinitate satis commentitiae commentatus, ubi copiose quidem praefatos errores disseminarat: pluribus tamen locis, sinuosis quibusdam voluminibus caput contegens serpentinum. Postulatus hunc librum, ad manum se habere negabat: nec facile erat praesertim ob discussionem a suis eum discipulis obtinere. Prolatae sunt tamen particulae quaedam, sed, ut poterat, etiam manifesta capitula detorquebat, non parvis in hoc patrocinis utens: demum jussus est summo Pontifici integrum mittere corpus libri.

4. Factaque est inquisitio tertia in urbe Remorum, ubi praedictus papa magnum eodem anno concilium celebravit, congregatis quatuor regnorum episcopis, Galliae, Germaniae, Angliae et Hispaniae: ubi jam dissimulandi facultas non fuit, cum ex propriis litteris evidentius argueretur. Sed et ipse, paralis sibi patrocinis, factus videtur audacior, ut ex hoc dedignaretur amplius diffiteri, quod tanto

tempore docuisset. Itaque quicquid semel et secundo coram tanto iudice et testibus tantis negaverat, impudenti temeritate professus, hoc tamen addere cautus fuit, paratum sese ecclesiastico sensui postponere suum, nec contumaciter velle in eo persistere quod dixisset.

5. Disceptatum est aliquantis diebus, quod ibi quoque, etsi pauci admodum pro doctrina illa starent sed plurimi pro persona, satagentes exeursare et extenuare etiam quae non probabant. Unde et coactus est zelus Ecclesiae cisalpinae, secundum praedicti Clara-Vallis Abbatis sanam doctrinam, adversus eadem capitula fidei suae Symbolum edere, quam expressius potuit, obvians his quae dicebantur ab illo. Demum et a summo Pontifice abjudicatis omnibus, timens ille ac pavens, in communi audientia, ore proprio, his, quae professus fuerat, abrenuntiavit, et singula quaeque refutans, promisit sese nihil tale deinceps aut scripturum, aut dicturum, aut etiam crediturum. 1326 Porro volumen illud, in quo manifesta esset inventa iniquitas, lectitari de caetero aut transcribi, sub excommunicationis poena summo Pontifice apostolica auctoritate prohibuit, nisi forte Romana Ecclesia purgatum illud ederet et correctum: quod quidem nec factum audivimus, nec speramus aliquando faciendum. Quia tamen multorum adhuc scholarium corda videntur cum quo semel imputa sunt servare odorem; nec destiterunt, eo utique perniciosius sibi, quo occultius, interdictas paginas lectitare: erit forsitan non inutile, si ad correctionem praesentium, et futurorum cautelam, et ipsa pariter confutari erroris capitula, quemadmodum auctor eorum suo illa ore professus, suo deprehensus est inscripsisse libello; et sanctorum testimonia Patrum, quibus confutata sunt, aut confutari posse videntur, in medium proferamus.

DE CAPITULO PRIMO.

6. Initium malorum hoc erat. Forma ponebatur in Deo, qua Deus esset, et quae non esset Deus: ut humanitas hominis forma est, non quae sit, sed qua sit homo. Hanc vero formam sive naturam divinam, quam, ut diximus, Deum esse negabat, diversis appellari nominibus; divinitatem, magnitudinem, bonitatem, veritatem, sapientiam, omnipotentiam, qua videlicet una forma, non modo Deus, sed et magnus, et verus esset, et bonus, et sapiens, et quaeque similia: eo nempe Creatorem a creaturis differre contendens, quod illae quidem formis subsisterent pluribus, ipse una. Unde et ejusmodi enuntiationes: Divinatis est Deus, sapientia, veritas, magnitudo, bonitas, vel omnipotentia Dei est Deus ipse; si de simplicissima illa excellentissimaque natura sermo fieret, falsas esse omnino, tam impie, quam libere ausus est profiteri. Porro conversas earum: Deus est veritas, Deus est sapientia, caeterasque ejusmodi, emphaticas esse tradebat, ac si de homine diceretur. Tu quantus quantus, totus sapientia es: eo sane propriam magis in Deo figuram

expressionis assignans, quod in homine quidem, cui multae sint proprietates, abundantia formae unius, ut puta sapientiae: in Deo autem singularitas ipsa veram faceret hujusmodi enuntiationem. Et Dei quidem sese in eo constituere, ut hac forma subsisteret; formae autem ipsius in eo magis, ut non haec aliquo, sed hac esset aliquid, id est, Deus. De quo quidem capitulo super Tractatum Boetii, imo potius contra, non exponens Boetium, sed Boetio se opponens, scripserat in hunc modum: « Sicut non est, quo Deus sit, nisi sola atque simplex essentia, id est *ὄντα*; sic non est unde *ὄντα* ipsa sit, nisi quoniam ea simplex et solus Deus est. Unde etiam usus loquendi est, ut de Deo dicatur, non modo, Deus est, verum etiam Deus est ipsa essentia. Recte utique. Si enim qui non modo sapiens, sed etiam coloratus, et magnus, et multa hujusmodi est, ex sapientiae praeter ceteris abundantia dicitur, Tu quantus quantus, totus es sapientia: tanquam nihil aliud sit, quod sibi esse conferat, nisi sola sapientia. Multo proprius Deus, cui diversa non conferunt ut sit, dicitur ipsa essentia, et aliis nominibus. » Idem: « Ut Deus est ipsa divinitas sua, ipsa sua sapientia.

7. « Divinitas in Patre dicitur esse, sicut essentia in eo qui vere est.

8. « Aliqui parvuli sensu audientes quod Deus est simplex, ipsum et quaecumque de eo nominum diversitate dicuntur, ut Deus, unus, aeternus, persona, principium, auctor, Pater, Filius, connexio et hujusmodi alia ejusdem naturae ejusdemque rationis, esse ita accipiunt, ut essentia, quae dicitur Deus, sit et unitas qua unus est, et aeternitas qua aeternus est, et similiter caetera, et e converso: 1327 ipse etiam Pater sit paternitas, et unus unitas, et aeternus aeternitas, et cohersim.

9. « Quaero, an Pater et Filius et Spiritus sanctus praedicentur substantialiter de divinitate, id est, de illis qui quoniam sola divinitate sunt id quod sunt, non modo Deus, verum etiam divinitas appellantur.

10. « Pater veritas, id est, verus: item Filius veritas, id est, verus: Spiritus sanctus veritas, id est, verus; et collectim Pater, Filius, et Spiritus sanctus non sunt tres veritates, sed sunt una singulariter et simpliciter veritas, id est, unus verus.

11. « Qui homo est, ut Plato, vel Cicero, vel Tripho; vel, qui Deus est, ut Pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus; quod dicitur illorum quilibet esse homo, et istorum quilibet esse Deus, refertur ad substantiam, non quae est, sed qua est.

12. « Cum dicitur Deus, Deus, Deus; primum de Patre, secundum de Filio, tertium de Spiritu sancto, eorum quidem, qui sunt Deus numeratio facta est: ejus vero, qua sunt Deus, repetitio. »

13. Jam si expositorem audivimus, ne forte sit infidelis, ipsum consulamus auctorem. For-